

Одещини», що готується до видання та принципи створення якого дають змогу на підставі низки традиційних і оригінальних параметрів надати комплексну характеристику діалектних фразем, а також відобразити їхні внутрішньодіалектні, внутрішньомовні, міждіалектні та міжмовні зв'язки.

Ключові слова: російські говірки Одещини, фразеологічний словник, вступ, макро- та мікроструктура словника, фразеостаття, тлумачення.

Natalia G. AREFIEVA,

Candidate of Philological Sciences (PhD), Associate Professor of the Chair of Linguistic and General Humanitarian Training for Foreigners, Odessa I. I. Mechnikov National University, 7 Mayakovsky lane, Odessa, 65082, Ukraine, tel.: (+38) 095 8663287; e-mail: n.arefieva@onu.edu.ua; ORCID ID: 0000-0002-4974-9157

MATERIALS FOR THE «RUSSIAN DIALECTS PHRASEOLOGICAL DICTIONARY OF ODESSA REGION»

Summary. The *purpose* of this study is to present materials for «Russian Dialects Phraseological Dictionary of Odessa Region» — an introduction and phraseological entries to the letter A. The *subject* of the research is the phraseographic principles of the organization of macro- and microstructure of a Regional Phraseological Dictionary at the present stage. The *object* is the phrasemes of Russian dialects of Odessa region. The paper proposes a complex *method* of phraseographic description, which involves a combination of methods, such as continuous sampling of linguistic facts, contextual and component analysis, descriptive and comparative methods, method of etymological analysis, as well as methods of linguo- and ethnolinguocultural interpretation. The introduction describes the type of the Dictionary, material and principles of its selection, determines macro- and microstructure of the Dictionary. The macrostructure includes the introduction, abbreviated names of Russian villages of Odessa region, a list of conditional abbreviations, vocabulary, references. The microstructure of the Dictionary is represented by both traditional phraseographic parameters and original ones, namely: a registry unit, its grammatical characteristic, stylistic characteristic, definition (interpretation), illustrations, geographical fixation, sources, interpretation of dialect words that make up the registry units; detailed ethnocultural commenting, correlation with other phraseological units within the framework of the described dialects; reflection of inter-dialect, inter-linguistic and intra-lingual relations. **Conclusions:** These materials are the fragment of the forthcoming «Russian Dialects Phraseological Dictionary of Odessa Region», the principles of creation of which make it possible, on the basis of a number of traditional and original parameters, to give a comprehensive description of dialect phrasemes, as well as to reflect their intra-dialect, intra-lingual, inter-dialect and inter-linguistic connections.

Key words: Russian dialects of Odessa region, Phraseological Dictionary, introduction, macro- and microstructure of the Dictionary, phraseological entry, interpretation.

Статтю отримано 10.10.2020 р.

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2020.34.219516>
УДК 811.161.2'282'374.81

ГРОМКО Тетяна Василівна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка; вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, 25006; тел.: +38 0500310222; e-mail: hromkot@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-4661-4302

МОНОГОВІРКОВИЙ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК СУЧАСНА ЛІНГВІСТИЧНА ТЕХНОЛОГІЯ

Анотація. *Метою* запропонованої статті є теоретичний аналіз моноговіркового лексикографічного комплексу як джерельної бази всебічного опису говірки як мовної системи. *Об'єктом* є лексикографічний корпус говірки, що репрезентує зібраний у повному обсязі емпіричний матеріал. *Предмет* дослідження — моноговірковий лексикографічний комплекс, що специфічний за макро- і мікроструктурою його словників, а також типологізацією та лексикографічною параметризацією, що полягають у їх принципах структури й організації, — від тезаурусу до відповідних аспектичних словників — ідеографічного, варіантного словника говірки тощо. *Результатом* дослідження є методологія моноговіркового лексикографічного комплексу, що представлена авторським досвідом на емпіричному матеріалі степової говірки. **Моноговірковий лексикографічний комплекс**, безсумнівно, не втратить своєї актуальності і залишиться незамінним інструментом наукових досліджень — від повноти фіксації лексикону до монографічного опису говірки як мовної системи, адже має очевидні переваги перед традиційним диференційним лексикографічним підходом. **Висновки:** лінгварій у складі моноговіркового лексикографічного комплексу як основного наукового ресурсу дозволить, з одного боку, вивчати різні аспекти діалектології, а з іншого — забезпечить емпірію для лінгвістичних та нелінгвістичних наукових досліджень як у наш час, так і в перспективі.

Ключові слова: лексикографія, словник, тезаурус, ідеографічний словник, варіантний словник говірки, говірка, ідіом, говірковий дискурс, параметризація, мегаструктура, говірколінгварій.

Формулювання проблеми. Вихідним об'єктом дослідження в діалектології є говірка як найменша неподільна одиниця. Відповідно, якщо успіхи будь-якої науки визначаються рівнем вивченості її вихідних об'єктів, то слід визнати, що важливим аспектом діалектології є всебічне вивчення говірок як мовних систем. Есплікація діалектного матеріалу у вигляді опису на синхронному зрізі конкретної говірки на всіх рівнях (фонетика, граматики, лексика) означає описування її як мовної системи. Важливою джерельною базою та концептуальною ланкою наукового опису ідіому поряд експліцитним аналізом його мовленнєвого вираження (для певних лінгвістичних завдань) залишається удосконалення теоретичних засад одного із специфічних аспектів — лексикографічного. Діалектологічна словникова теорія кваліфікована В. В. Морковкіним як «теорія лексикографії», що «включає типологію словників і вчення про структуру й елементи словника [9, с. 33], а В. В. Дубичинським — *scientia lexicographica* (лексикографія як наука про створення, вивчення і використання словників) [5, с. 8].

Зв'язок з попередніми дослідженнями. Теорія діалектологічної лексикографії має свої здобутки. Діалектологічна лексикографія в частині практики укладання словників визнається як найдавніший спосіб і фіксації мовних одиниць, і лексикографування, і перших спроб опису фрагментів діалектного континууму. Нині при укладанні словників кожен діалектолог передає власне бачення місця своєї лексикографічної праці у класифікаційній системі словників (за типологією словників, яку свого часу запропонував Л. В. Щерба [19, с. 305]), заснованій на різних категоріальних ознаках — параметрах. Новий поштовх до розвитку сучасна вітчизняна діалектологічна лексикографія отримала в наукових дослідженнях А. А. Москаленка [10], С. П. Бевзенка [1], Й. О. Дзєндзелівського [4], а також у численних кваліфікованих словниках М. В. Никончука [11–13], І. В. Сабадоша [17] та багатьох інших.

Формулювання завдань. Метою запропонованої статті є теоретичний аналіз моноговіркового лексикографічного комплексу як джерельної бази всебічного опису говірки як мовної системи. Об'єктом є лексикографічний корпус говірки, що репрезентує зібраний у повному обсязі емпіричний матеріал. Предмет дослідження — моноговірковий лексикографічний комплекс, що специфічний за макроструктурою його словників, а також типологізацією та лексикографічною параметризацією, що полягають у принципах структури й організації, — від тезаурусу до відповідних аспектів словників — ідеографічного, варіантного словника говірки тощо. Методологія моноговіркового лексикографічного комплексу представлена авторським досвідом на емпіричному матеріалі степової говірки.

Виклад основного матеріалу. Традиційно в українській діалектології опис говірки як синхронної системи виключає диференційний принцип виокремлення її особливостей, однак, на жаль, це не той рівень опису, який можна ототожнювати з досить поширеним у слов'янській діалектології жанром, як «повний монографічний опис ідіому». У науковій літературі найчастіше поняття повноти опису означає, що в ньому представлена інформація про всі рівні говірки, кожен з яких розглядається через призму як діалектних відмінностей, так і включення до нього фрагментів літературного узусу. Такий опис нами пропонується назвати моноговірковий. Так, наприклад, фонетичний рівень у повному монографічному описі передбачає як укладання сучасними експериментальними засобами фактів інвентаря, правила поєднання звуків і їх позиційної поведінки. Подібні лакуни у вивченні говірки як системи аж ніяк не можливі при диференційно орієнтованій програмі дослідження ідіому, що обмежується типологічною його характеристикою.

Запропонована нами відмова від диференційного методу дослідження говірки на користь сучасних методів і технологій збирання матеріалу, укомплектування корпусів та лексиконів, а також опису й повного монографічного опису ідіому вимагає подолання існуючих у діалектологічній науці стереотипів. По-перше, говірка (ідіом) як об'єкт синхронного системного опису повинна досліджуватися як мова, яка використовується доступним для вивчення територіально обмеженим колективом мовців. Це означає, що в цьому випадку треба застосовувати такі методи дослідження, які прийняті при вивченні мов взагалі в їх синхронному стані. По-друге, завдання повного опису моноговіркової системи (як і будь-якої мовної системи) можна вирішити, оперуючи всім набором системних можливостей — різних рівнів мови. По-третє, вивчивши синхронний устрій і правила функціонування системи, прийняті в діалектології як розділі лінгвістики за висхідні, подібний опис може виявити риси говірки, які часто проходять повз увагу дослідників. По-четверте, перспектива системних висновків певної сукупності синхронних описів ідіомів продемонструє не лише ширший потенціал релевантних особливостей співіснування їх, а й може інтерпретуватися як розгорнута в просторі діахронія, наприклад, слов'янського діалектного континууму.

Найактуальнішими напрямками наукового пошуку виокремлюються не лише тексто- і лексикографічне підґрунтя дослідження певного діалектного узусу, а й корпусна лексикографія як певним чином видозмінений сегмент корпусної лінгвістики. Нині сформовано два підходи до корпусної діалектологічної лексикографії як специфічної галузі корпусної. З одного боку, як джерело для складання повного словника певного діалектного угруповання може використовуватися ресурс, який вже існує. Українська словникова практика має досвід створення ряду словників окремих говорів і говірок. Крім того, ілюстрації з таких словників можуть бути включені до лексикографічних корпусів різних типів, наприклад, тематичних, аспектних тощо. З другого боку, для лексикографічних цілей може збирати-

ся спеціальний корпус — лексичний, ономастичний, фразеологічний корпуси, корпус текстів та ін., що створюються з метою укладання конкретного словника як репрезентанта релевантних лексичних явищ, а відтак основних діалектних типів у рамках лексичної системи говірки.

Значимість корпусної моноговіркової лексикографії у всебічному описі фрагменту мовної системи очевидна. Лише вона на основі впровадження в діалектологічні студії може забезпечити повноту емпіричного матеріалу. Це може бути і створення електронного лексикону — тезаурусу на основі «паперового» моноговіркового словника, а також електронна картотека як певний крок до лексикографічного корпусу ідіому, що створюється за уже виданим словником і поповнена матеріалами з інших джерел, які ставлять за мету вивчення динаміки говірки, інші аспекти діалектологічних студій.

Про електронний лексикографічний корпус може йтися лише при національній підтримці діалектографії у вигляді розробки відповідного електронного ресурсу. При підтримці сучасних можливостей моноговіркових корпусів можна погодитися з думкою С. С. Земичевої та К. В. Іванцової про те, що «залучення нових електронних ресурсів в словникову справу на даному етапі випереджає осмислення джерелознавчих можливостей корпусів для удосконалення вже існуючих й укладання нових словникових праць» [6, с. 15].

Однак основним вектором лінгвістики в цілому, так і окремих її галузей в межах діалектології як науки є теоретичне підґрунтя лексикографічного корпусу (лексикону), яке є базою повного моноговіркового опису ідіому, оскільки екстраполює увесь набір виражальних ресурсів цієї мовної системи.

Загальна структура діалектних словників у цілому схожа. У них наявні «Вступ» або «Передмова», корпус словника, що містить словникові статті, розташовані в алфавітному порядку, список використаних джерел — як словникових, так і інших жанрів (письмові тексти, фольклорні видання і т. ін.). Дефініції відкриваються заголовними одиницями, що являють прості (одинарні), а також складні слова, виражені повнозначними і службовими частинами мови, що забезпечуються граматичними і стилістичними позначками та ін. У зоні ілюстрації представлені контексти-демонстрації заголовного слова в оточенні інших слів у мовленні; за цих умов посилання на джерела, з яких були запозичені слова або ілюстративні приклади, викладаються по можливості. Філіації значень можуть трактуватися діалектологами-укладачами від елементарних однослівних (напр., літературних еквівалентів) до повних (напр., етнографічних) описів дефініцій, описуваних діалектних одиниць з полісемантичною передачею.

Теоретичні засади діалектних словників полягають у встановленні їх макро- і мікроструктури, а також типологізації та лексикографічної параметризації. Вирішення цих значимих лексикографічних завдань на рівні повного лексикографічного моноговіркового опису залежить від демонстрації типовості діалектологічної макроструктури диференційного діалектного словника, що включає сукупність композиційних компонентів словникового видання і водночас принципи розташування словникових статей, проблему відбору мовних одиниць і т. ін., а також мегаструктури, у яких, окрім макроструктури, передбачається різноплановість програм дослідження (це стосується аспектів словників): ідеографічні, етимологічні тощо.

Нами пропонується моноговірковий лексикографічний комплекс (МЛК), який відрізняється від типових диференційних своєю макроструктурою, що полягає, перш за все, у загальних принципах структури й організації окремих словників говірки — від відбору словника до тезаурусу (з максимальним охопленням лексикону), від визначення текстового корпусу джерелом для лексикографування до еліцитованих у процесі збирання матеріалу мовних одиниць, — у специфіці відображення у них семантичних зв'язків та інших лексикографічних аспектів тощо.

Мегаструктура МЛК складається з таких частин, як: «Передмова», «Вступ», «Список умовних скорочень» (у зарубіжній лінгвістиці такі блоки називаються *front matter* — вступна частина), безпосередньо корпус словника (*middle matter* — середня частина) і заключна частина (*back matter*), тобто висновкова з мегаструктури усього комплексу, що бачиться нами як лексикологічний сегмент монографічного опису окремої говірки.

Функціонування лексики у мовленні найкраще забезпечується текстом як певним типом фіксованої мовної інформації, що відбиває «семантику в усій сукупності компонентів семантичної структури та зв'язки між лексемами у мовленні» [3, с. 112]. Наукова площина дескрибування говірки передбачає принцип т. зв. «всебічності» мовних даних. Тому і принципово новим в описі говіркового мовлення є дескриптивна лексикографія.

На наше переконання, дескрибування мови за повним лексикографічним описом є одним з найбільш оптимальних способів уявлення мовного і мовленнєвого матеріалу окремого узусу, адже, як писав Ю. М. Караулов, «будь-які дані про мову можуть бути представлені в лексикографічній формі» [7, с. 13]. Так, у 1980–1990-х роках у російському мовознавстві виник напрямок *лінгвографія* [8, с. 8]. Об'єктом її опису є мова, різні мовні одиниці, а результатом їх обробки визначений не словник, а т. зв. лінгварій — це, за визначенням розробників, «довідник, що представляє користувачеві впорядковану сукупність мовних одиниць (слів, морфем, словосполучень і т. ін.) та їх характеристики» [8, с. 11]. Уточнюючи це явище, Н. А. Осьмак вводить термін «мовна лексикографія» [14].

Наше визначення усього зводу слів, що побутують в говірці, — говірколінгварій або комплекс словників говірки, уже задекларований як МЛК, основним з яких є тезаурус говірки (ТГ) та інші

словники говірки (далі СГ), і в укладанні цієї інформаційно-дослідницької лексикографічної системи найреальнішим визначений наразі корпусний підхід, який може відобразити реальну мовну ситуацію окремого узусу.

Одиниці МЛК мають особливий статус. Так, ТГ як текстоорієнтований ресурс є повним джерелом фрагментів говіркового дискурсу. Вокабули у ньому аналогічно до відповідної термінології корпуснолінгвістичних процедур «токенізуються», вичленовуються з моноговіркових текстів «від руки», тобто за токенізованим синтезом текстів (мовлення), або ж виділяються за формальними способами збору лексики — анкетуванням, спостереженням за письмовими джерелами тощо. До одиниць МЛК належать: а) слова у традиційному їх розумінні; б) словоформи (вживання слів) і колокації. До останніх як функціональних одиниць, не типових для диференційних словників, а прослідків вичення говіркового дискурсу (лише у межах як ТГ) відносимо: мовленнєві (слова і форми слів, що становлять основний виражальний ресурс говірки) та умовно-мовленнєві одиниці, що не передають змісту повідомлюваного, а допомагають структурувати дискурс (вставні, модальні слова, сполучники, частки, а також т. зв. «вербалізовані паузи хезитації») [15, с. 86].

Це основне завдання, за нашим визначенням, «мовленнєвої лексикографії», яка відображає ті значення одиниць, що зафіксовані в конкретному її вживанні носієм мови, говірконосієм або й будь-яким носієм мови (пор. теорію мови, «засновану на вживанні» [20]).

Метод опису матеріалу, який використовується в рамках СГ як мовленнєвої лексикографії, цілком можна назвати *дискурсивним аналізом*, маючи на увазі, що *дискурс* — це власне «мова, мовна комунікація» і когнітивний аналіз матеріалу. Для повного лексикографічного опису необхідним є як первинне лінгвістичне вичленування цих одиниць з тексту, так і об'єднання їх за принципом функційної спільності, напр., умовно-мовних одиниць, а мовних — за лексико-семантичним та граматичними принципами. Діалектологічна лексикографічна практика, особливо зарубіжна, показує спроможність поєднувати в межах ТГ кількох лексикографічних форм: тлумачного словника і конкордансу, тлумачного й ономастичного словника.

Для параметричного аналізу лексико-семантичної системи мови лексичні одиниці відбираються за чотирма параметрами: 1) функціональним (сфера вживання), 2) синтагматичним (сполучуваність), 3) епідигматичним (багатозначність), 4) парадигматичним (входження в синонімічні ряди). Своєрідність багатства говіркового мовлення полягає у тому, що значна кількість діалектних одиниць входить в одного, двох, трьох або чотирьох параметричних вимірів.

Усі складові частини цього МЛК включають науковий дослідницький апарат, і відтак орієнтовані на науковий опис, а не адаптовані для широкого загалу. Так, особливості мікроструктури основного складу словників становлять: 1) специфіка оформлення фонетичною транскрипцією; 2) супровід граматичними, стилістичними та іншими помітами; 3) структурні та номенклатурні параметри відображення лексико-семантичних видозмін мовних одиниць; 4) система філіації значень багатозначних слів тощо.

У цілому, в укладанні моноговіркового комплексу словників важливим є дотримання принципу лінгвістичної нормативності. Тезаурус як повний словник говіркового мовлення є не стільки типовим діалектним, скільки академічним лексикографічним описом, що включає дескриптивну (описову) та прескриптивну (нормативну) складові одиниць описуваного лексичного фонду ідіому. На основі моноговіркового тезаурусу для окремих наукових напрямків монографічного опису можна укладати аспектні словники.

Ідеографічний словник говірки репрезентується нами як новітній лінгвістичний діалектологічний тип у складі МЛК. До основних етапів його формування належать: квантитативний (параметричний) аналіз слів, узятих з ТГ, квалітативний аналіз і семантичне угруповання лексики говірки на підставі спільності значень, їх логіко-поняттєву класифікацію, формування синоптичної схеми та розробка мега-, макро- і мікроструктури словника. Синоптична схема моноговіркового ідеографічного словника (пор. [16]) типово для опису говірки як мовної системи укладається від найдрібніших понять до вищих класів понять.

За особливостями екстраполяції моноговіркового матеріалу для дослідження в ТГ не передбачене розміщення варіантних утворень у межах однієї словникової статті. Відтак атрибуція всіх варіантів слова як формальних видозмін вокабулярія говірки можлива у моноговірковому варіантному словнику говірки як особливому лексикографічному жанрі аспектних словників, що є базовою умовою і детального «портретування» кожного з елементів формального варіанта слова, і водночас бачення говіркового складу лексично-формальної системи говірки. Адже вокабулярій будь-якої мови чи мовного угруповання — це не безмежний ряд розрізнених одиниць, а певна система, у якій окремі ланки закономірно пов'язані між собою і постійно взаємодіють, наприклад, у межах системного опису лексики, особливо діалектної.

Проект, започаткований нами як МЛК української говірки села Піщаний Брід Добровеличківського району Кіровоградської області степового говору південно-східного наріччя, з моменту його виникнення (першопочаткова концепція — наповнення корпусу шляхом фіксації зібраного матеріалу) постійно розвивається і вдосконалюється у руслі повного опису говіркової системи та із урахуванням комунікації в її межах. Такий підхід демонструє мовленнєві традиції узусу й норми відносно

інших говірок та літературної мови. Мовні засоби, прийоми вербалізації, навіть окремі просодичні елементи визначають особливості комунікації говірконосців. Таким чином, пропонується експлікація говірки у формі тезаурусу як опис лексики говіркового мовлення за корпусом текстів, що кваліфікується нами як сегмент мовленнєвої лексикографії (за визначенням Н. О. Осмак [14, с. 5]) або фрагмент дескриптивної лексикографії говірки, орієнтованої у перспективі на монографічний моноговірковий опис.

Про роль словників у народженні тих чи тих теорій, концепцій лаконічно і ємно свого часу сказав Бодуен де Куртене: «словники залишаються назавжди нагальною потребою нашої науки, і без них навіть найгеніальнішим теоретичним висновкам буде бракувати фактичного обґрунтування» [2, с. 265].

Висновки. Отже, моноговірковий лексикографічний комплекс репрезентується тезаурусом та аспектними словниками — ідеографічним та варіантним словником ідіому і знаходить наукове втілення в авторському проєкті на емпіричному матеріалі досліджуваної степової говірки. У час величезного потенціалу і нових технологічних можливостей говірколінгварію як важливого аспекту сучасної лінгвістики такий **моноговірковий лексикографічний комплекс**, безсумнівно, не втратить своєї актуальності і залишиться незамінним інструментом наукових досліджень — від повноти фіксації лексикону до монографічного опису говірки як мовної системи, адже має очевидні переваги перед традиційним диференційним лексикографічним підходом. Тяжючи до електронного варіанту тезаурусу (комп'ютерного лексикографічного корпусу), лінгварій ідіому як ресурс науки в майбутньому дозволить вивчати різні аспекти діалектології як науки. Тільки розширення моноговіркового лексикографічного комплексу може забезпечити також емпірію для лінгвістичних та нелінгвістичних наукових досліджень у перспективі.

Л і т е р а т у р а

1. Бевзенко С. П. Українська діалектологія. Київ : Вища школа, 1980. 246 с.
2. Бодуэн де Куртене И. А. Некоторые общие замечания о языковедении и языке. *История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях*. 3 изд. Москва : Просвещение, 1964. Ч. 1. С. 263–283.
3. Грищенко П. Ю. Ареальне варіювання лексики. Київ : Наук. думка, 1990. 270 с.
4. Дзєндзелівський Й. О. Програма для збирання матеріалів до лексичного атласу української мови. 2-ге вид. Київ : Наук. думка, 1987. 297 с.
5. Дубичинский В. В. Лексикография русского языка. Москва : Наука : Флинта, 2008. 432 с.
6. Земичева С. С., Иванцова Е. В. Диалектный корпус как новый ресурс областной лексикографии. *Вестник Томского государственного университета*. Томск, 2019. № 446. С. 15–22.
7. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность. Москва : Наука, 1987. 263 с.
8. Галиуллин К. Р., Валиахметова Д. Р., Обносова Н. А. и др. *Компьютерная лингвография*. Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1995. 120 с.
9. Морковкин В. В. Об объёме и содержании понятия «теоретическая лексикография». *Вопросы языкознания*. Москва : Наука, 1987. № 6. С. 33–42.
10. Москаленко А. А. Українська лексика першої половини XIX ст. : Конспект лекцій зі спецкурсу. Одеса : Одеська міська друкарня Управління по пресі Одеського облвиконкому, 1969. 91 с.
11. Никончук М. В. Сільськогосподарська лексика Правобережного Полісся. Київ : Наук. думка, 1985. 312 с.
12. Никончук М. В., Никончук О. М. Будівельна лексика правобережного Полісся в лексико-семантичній системі східнослов'янських мов. Житомир : РВВ облполіграфвидаву, 1990. 369 с.
13. Никончук М. В., Никончук О. М. Транспортна лексика правобережного Полісся в системі східнослов'янських мов. Київ : Наук. думка, 1990. 292 с.
14. Осмак Н. А. Лексические единицы повседневной разговорной речи : пути лексикографического описания их функционирования : дис. ... канд. филол. наук. Санкт-Петербург, 2014. 235 с.
15. Полевая лингвистическая практика : учебно-методический комплекс сложной структуры. Ч. 1. Теоретические основы и методика сбора лингвистических данных для представления их в речевом корпусе русского языка / ред. А. С. Асиновский, Н. В. Богданова. Санкт-Петербург : Филол. фак. СПбГУ, 2007. 140 с.
16. Сабадош І. Зведений тематичний словник як вид лексикографічної праці. *Волинь-Житомирщина : Історико-філологічний збірник з регіональних проблем*. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2003. № 10. С. 206–211.
17. Сабадош І. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород : Ліра, 2008. 480 с.
18. Степанов Е. Н. Литературный язык, диалект, городское койне и норма : проблемы соотношения. *Русистика и современность. Языкознание*. 4. Rzeszów : Wyd. Univ. Rzeszowskiego, 2006. С. 154–162.
19. Щерба Л. В. Предисловие [к русско-французскому словарю]. *Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность*. Ленинград : Наука, 1974. С. 304–312.
20. Tomasello M. *Constructing a Language : A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Harvard : Harvard University Press, 2003. 388 p.

References

1. Bevenko, S. P. (1980), *Ukrainian dialectology [Ukrayinska dialektolohiya]*, Vyshcha shkola, Kyiv, 246 p.
2. Baudouin de Courtenay, I. A. (1964), "Some general remarks on linguistics and language", *History of linguistics of the XIX–XX centuries in essays and extracts*, 3rd ed. ["Nekotorye obshchiye zamechaniya o yazykovedenii i yazyke", *Istoriya yazykoznaninya XIX–XX vekov v ocherkakh i izvlecheniyakh*, 3 izd.], Prosveshcheniye, Moscow, pp. 263–283.

3. Grytsenko, P. Yu. (1990), *Areal variation of lexics [Areal'ne varyyuvannya leksyky]*, Naukova dumka, Kyiv, 270 p.
4. Dzendelivsky, Y. O. (1987), *Program for collecting materials for the Lexical Atlas of the Ukrainian language*, 2nd ed. [*Prohrama dlya zbyrannya materialiv do Leksychnoho atlasu ukrayinskoyi movy*, 2 vyd.], Naukova dumka, Kyiv, 297 p.
5. Dubichinskyy, V. V. (2008), *Lexicography of the Russian language [Leksykografiya russkogo yazyka]*, Nauka, Flinta Publishing house, Moscow, 432 p.
6. Zemicheva, S. S., Ivantsova E. V. (2019), “Dialect corpus as a new resource of regional lexicography”, *Tomsk State University Journal* [“Dialektnyy korpus kak novyy resurs oblastnoy leksikografii”, *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*], Tomsk, vol. 446, pp. 15–22.
7. Karaulov, Yu. N. (1987), *Russian language and linguistic personality [Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost']*, Nauka, Moscow, 263 p.
8. Galiullin, K. R., Valiakhmetova, D. R., Obnosova, N. A., etc. (1995), *Computational linguography [Kompyuternaya lingvografiya]*, Kazan University Press, Kazan, 120 p.
9. Morkovkin, V. V. (1987), *On the scope and content of the concept of «theoretical lexicography», Voprosy Jazykoznanija (Topics in the study of language)* [“Ob ob'yeme i soderzhanii ponyatiya «teoreticheskaya leksikografiya»», *Voprosy yazykoznanija*], Nauka, Moscow, no. 6, pp. 33–42.
10. Moskalenko, A. A. (1969), *Ukrainian vocabulary of the first half of the XIX century : Synopsis of lectures on a special course [Ukrayinska leksyka pershoyi polovyny XIX st. : Konspekt lektsiy zi spetskursu]*, Odessa City Printing House Press of Odessa Regional Executive Committee, Odessa, 91 p.
11. Nikonchuk, M. V. (1985), *Agricultural vocabulary of the Right Bank Polissya [Silskohospodarska leksyka Pravoberezhnoho Polissya]*, Naukova dumka, Kyiv, 312 p.
12. Nikonchuk, M. V., Nikonchuk, O. M. (1990), *Construction vocabulary of the right-bank Polissya in the lexical-semantic system of East Slavic languages [Budivelna leksyka pravoberezhnoho Polissya v leksyko-semantichnyi systemi skhidnoslov'yanskykh mov]*, RVV regional polygraph publishing house, Zhytomyr, 369 p.
13. Nikonchuk, M. V., Nikonchuk, O. M. (1990), *Transport vocabulary of the right-bank Polissya in the system of East Slavic languages [Transportna leksyka pravoberezhnoho Polissya v systemi skhidnoslov'yanskykh mov]*, Naukova dumka, Kyiv, 292 p.
14. Osmak, N. A. (2014), *Lexical units of everyday colloquial speech : ways of lexicographic description of their functioning : Thesis [Leksicheskiye edynitsy povsednevnoy razgovornoj rechi : puti leksikograficheskogo opisaniya ikh funktsionirovaniya : dis. ... kand. filol. nauk]*, St. Petersburg, 235 p.
15. Asinovsky A. S., Bogdanova N. V. (2007), *Field linguistic practice : educational and methodical complex of complex structure, Part 1, Theoretical foundations and methods of collecting linguistic data for their presentation in the speech corpus of the Russian language [Polevaya lingvisticheskaya praktika : uchebno-metodicheskiy kompleks slozhnoy struktury, Ch. 1, Teoreticheskiye osnovy i metodika sbora lingvisticheskikh dannykh dlya predstavleniya ikh v rechevom korpusе russkogo yazyka]*, Philological faculty, St. Petersburg State University, 140 p.
16. Sabadosh, I. V. (2003), “Consolidated thematic dictionary as a type of lexicographic work”, *Volyn-Zhytomyr region : Historical and philological collection of regional problems* [“Zvedenyi tematichnyi slovnyk yak vyd leksykohrafichnoyi pratsi”, *Volyn-Zhytomyrshchyna : Istoryko-filolohichnyy zbirnyk z rehionalnykh problem*], Ivan Franko Zhytomyr State University Publishing house, issue 10, pp. 206–211.
17. Sabadosh I. V. (2008), *Dictionary of the Transcarpathian dialect of the village of Sokyrnytsia, Khust district. [Slovnyk zakarpatskoyi hovirky sela Sokyrnytsya Khustskoho rayonu]*, Lira Publishing house, Uzhhorod, 480 p.
18. Stepanov, Ie. N. (2006), “Literary language, dialect, urban koine and norm : correlation problems”, *Russian studies and modernity, Linguistics*, 4 [“Literaturnyy yazyk, dialekt, gorodskoye koine i norma : problemy sootnosheniya”, *Rusistika i sovremennost', Yazykoznanije*, 4], Wyd-wo. Uniw. Rzeszowskiego, Rzeszów, pp. 154–162.
19. Shcherba, L. V. (1974), “Preface [to the Russian-French dictionary]”, *Language system and speech activity* [“Predyslovye [k russko-frantsuzskomu slovaryu]”, *Yazykovaya sistema i rechevaya deyatel'nost'*], Nauka, Leningrad, pp. 304–312.
20. Tomasello, M. (2003), *Constructing a Language : A Usage-Based Theory of Language Acquisition*. Harvard University Press, 388 p.

ГРОМКО Татьяна Васильевна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры украинского языка Центральноукраинского государственного педагогического университета имени Владимира Винниченко; ул. Шевченко, 1, г. Кропивницкий, 25006; тел.: +38 0500310222; e-mail: hromkot@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-4661-4302

МОНОДИАЛЕКТНЫЙ ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКИЙ КОМПЛЕКС КАК СОВРЕМЕННАЯ ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ

Аннотация. Целью предлагаемой статьи является теоретический анализ монодиалектного лексикографического комплекса как базы источников всестороннего описания говора как языковой системы. **Объектом** является лексикографический корпус говора, что представляет собранный в полном объеме его эмпирический материал. **Предмет** исследования — монодиалектный лексикографический комплекс, специфический по макро- и микроструктуре его словарей, а также типологизации и лексикографической параметризации, которые заложены в их принципах, структуре и организации — от тезауруса до соответствующих аспектных словарей: идеографического, вариантного словаря говора и т. п. **Результатом** исследования является **методология** монодиалектного лексикографического комплекса, представленная авторским опытом на эмпирическом материале стеного говора. Монодиалектный лексикографический комплекс, несомненно, не теряет своей актуальности и остаётся незаменимым инструментом научных исследований — от полной фиксации лексикона до монографического описания говора как языковой системы, так как имеет очевидные преимущества перед традиционным дифференциальным лексикографическим подходом. **Выводы:** лингварий в составе монодиалектного лексикографического комплекса как основного научного ресурса позволит, с одной стороны, изучать

различные аспекты диалектологии, а с другой — обеспечит эмпирию для лингвистических и нелингвистических научных исследований как в наше время, так и в перспективе.

Ключевые слова: лексикография, словарь, тезаурус, идеографический словарь, вариантный словарь говора, говор, идиом, диалектный дискурс, параметризация, мегаструктура, диалектолингварий.

Tetiana V. HROMKO,

Candidate of Philology (PhD), Docent of the Ukrainian Language Department, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University; 1 Shevchenko st., Kropyvnytskyi, 25006; tel.: +38 050 0310222; e-mail: hromkot@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-4661-4302

MONODIALECT LEXICOGRAPHIC COMPLEX AS A MODERN LINGUISTIC TECHNOLOGY

Summary. The *purpose* of this article is a theoretical analysis of the monodialect lexicographic complex as a source base for a comprehensive description of speech as a language system. The *object* is the lexicographic corpus of the dialect, which represents the fully collected empirical material. The *subject* of research is a monodialect lexicographic complex, which is specific for the macro- and microstructure of its dictionaries, as well as typology and lexicographic parameterization, which are their principles of structure and organization — from the thesaurus to the corresponding aspect dictionaries, which are ideographic, variant vocabulary. The *result* of the research is the methodology of monodialect lexicographic complex, which is represented by the author's experience on the empirical material of the steppe dialect. The monosyllabic lexicographic complex will undoubtedly lose its relevance and will remain an indispensable tool of scientific research — from the completeness of lexicon fixation to the monographic description of speech as a language system, because it has obvious advantages over the traditional differential lexicographic approach. **Conclusions:** Linguistics as part of a monodialect lexicographic complex as the main scientific resource will allow, on the one hand, to study various aspects of dialectology, and on the other will provide empiricism for linguistic and non-linguistic research both today and in the future.

Key words: lexicography, dictionary, thesaurus, ideographic dictionary, variant dictionary of speech, speech, idiom, speech discourse, parameterization, megastructure, speech linguistics.

Статтю отримано 30.09.2020 р.

<https://doi.org/10.18524/2307-4558.2020.34.219514>
УДК 811.161'351-112:003.23/.349'04:001.98

МАЛЬЦЕВА Ольга Вадимовна,

кандидат филологических наук, доцент кафедры общего и славянского языкознания Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина; тел.: +38 (048) 7465697; e-mail: lorrizzy@gmail.com; ORCID ID: 0000-0002-3326-6812; SPIN: 8724-4410

КОСЕНКО Елена Сергеевна,

магистрант кафедры общего и славянского языкознания Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина; тел.: +38 (048) 7465697; e-mail: loonloon@ukr.net; ORCID ID: 0000-0002-9344-9805

АЗБУКА «ДРЕВЛЕСЛОВЕНСКАЯ БУКВИЦА» КАК РЕПРЕЗЕНТАНТ ФОЛК-ЛИНГВИСТИКИ

Аннотация. *Цель* статьи — доказать, что азбука «Древлесловенская Буквица» является современной фальсификацией. *Объектом* анализа является азбука «Древлесловенская Буквица», *предмет* исследования — проблема фальсификаций в современной фолк-лингвистике. В работе использованы исторический и описательный *методы* и сравнительный анализ. *Результат* исследования состоит в том, что оно призвано привлечь внимание к проблемам изучения и распространения ненаучных гипотез в сфере лингвистики. Материал статьи может быть использован в процессе обучения студентов как способ борьбы с ненаучным знанием. **Выводы.** Совокупность непрофессиональных лингвистических концепций принято называть фолк-лингвистикой. Основными направлениями в сфере фолк-лингвистики являются: гипотезы об этимологии и происхождении слов; сопоставление родственных и неродственных языков на основе видимой схожести; прочтение древних нерасшифрованных текстов при помощи современного языка; создание «древних» текстов. К последнему направлению мы относим «Древлесловенскую Буквицу», которая, хоть и не является собственно текстом, но интерпретируется как «аутентичная древняя азбука славян». Профессионального научного изучения «Древлесловенской Буквицы» не было произведено, так как специалист легко определяет её поддельность. Однако основная проблема заключается в том, что данная «азбука» активно издаётся и распространяется среди населения, желающего знать «правду» о древности русского / славянского языка, которая скрыта от неспециалиста тем, что не изучается в школьном курсе. Сопоставительный анализ «Древлесловенской Буквицы» и Кириллицы свидетельствует о том, что «Буквица» не может быть древнейшей славянской азбукой, так как, во-первых, не имеет особых графических отличий от Кириллицы; во-вторых, использует буквы, которые не имели фонетических